

SAMLAREN

T I D S K R I F T

F Ö R

S V E N S K L I T T E R A T U R H I S T O R I S K
F O R S K N I N G

⋮

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 31

1950

U P P S A L A 1 9 5 1

S V E N S K A L I T T E R A T U R S Ä L L S K A P E T

UPPSALA 1951

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

506603

i stort sett vederhäftig. Vad man mest beklagar i formgivningen är, att han envisats att översätta franska och tyska citat, till en ibland missljudande svenska. Särskilt Voltaire och Arndt blir lidande på denna onödiga praxis.) Mera givande än dessa schablonmässiga utsagor hade en verklig stilanalys då och då varit såsom på s. 99, där en dikt av Lars Hallman från 1730-talet citeras. Med sin makabra naturalism och sina envist upprepade tidsuppgifter i anaforisk form är det en ren barockdikt, och det har sitt intresse att se att just en sådan ton konserverades inom Awazu och Wallasis. — Westerlund talar gärna om de »fraser» och »konventionella uttryck» etc. som breder ut sig i den litteratur han studerar. Men annat är väl inte att vänta hos dessa poeter som verkar före originalitetsdoktrinen genom brott och som odlar helt utåtriktade genrer. Det är knappast stor mening att söka några enskilda privata tycken i den äldre Karl XII-lyriken. I en dikt av Frese från 1715 finner förf. en påfallande »lyrisk innerlighet» under inflytande av folkvisans ton (s. 65). I själva verket är det ställe han avser ett rent plagiat efter en obetydligt äldre dikt, en soldatvisa av Kruse med raderna »Kiärlek gör oss vägen lätt, / Trohet skaffar vingar». — Bland de stilistiska formlerna finns det till och med flera internationella: »Far fort o Tordöns Barn!» (s. 50) — »Poursui, Charles, poursui» (s. 69) — »So fahre demnach fort» (s. 69).

En försummad sida av Karl XII-poesien är dess rytm och melodi, vilken är viktig eftersom denna diktning i så hög grad var avsedd för uppläsning och sång. Här finns både positiva misstag och underlåtenhetssynder. Ibland har förf. råkat illa ut, då han utan prövning godtagit vissa melodianvisningar i handskrifterna. Sålunda kan (s. 24) »Olikt Folek som otro parat» omöjligt sjungas till koralen »Ljus av ljus, o morgonstjärna». — I fråga om den s. k. daldansen räknar forskningen (Nils Dencker) med två olika melodier. Förf. använder nu termen daldansen på ytterligare två rytmiskt oförenliga sångtyper som icke kan sammanjämkas med de förut kända. Förbistringen blir därmed fullständig.

Flera gånger (t. ex. s. 28) hänvisar Westerlund i svävande ordalag till kända psalmrytmer och liknande. Här hade otvivelaktigt en del resultat stått att nå, för så vitt som dessa melodier från början var laddade med mer eller mindre tydliga associationer. Ett exempel kan visa detta. Texten har inte ens ansetts värdig att komma med i avhandlingen men återfinnes i Hanselli del 16, amiralen Rosenfeldts Frögdehon på konung Carl den tolfte segerfest 12 febr. 1704. Den är en till synes ordinär revy över kungens militära framgångar. Här ett par av de första stroforna:

Kommer hijt, I Pierinnor
Nympfer utaf Helicon,
Kommer hit, I snälla Qvinnor.
Phoebus, stijg utaf din thron,
Ställ din harpa, gå os för
Som een förman giöra bör.

Stemmer an triumphesånger,
Speeler om en konung godh,
Om den, som så många gånger
Har med hieltemacht och modh
Sina fiender undertrycht,
Slagit och kiört uppå flycht.

Insceneringen är alltigenom klassisk med muserna från Pierien, med Apollo, med Amfion. Men denna dikt sjöngs på högtisdagen i själva amiralitetskyrkan i Karlskrona, och fast det inte finns någon melodiuppgift hos Hanselli, så behöver man inte tveka om att den sjöngs till koralen »Hela världen fröjdens Herran». Det finns också verbala reminiscenser från psalmen: »Kommer ifrån orter fierran I som stån i hans förbund». Avsiktligt eller inte sörjde alltså skalden för, att den *kristna* lovspsalmen till den himmelske härskaren ljöd tvärs igenom den *antikt* stilerade hymnen till den *nationelle* konungen. Det är en komplicerad effekt. Om Olov Westerlund haft mera sinne för den sortens iakttagelser, hade han lagt ännu ett värde till sitt utomordentligt innehållsrika, lärda och gedigna verk.

Staffan Björck.

GUNNAR BRANDELL: *Strindbergs Infernokris*. Akad. avh. (Sthlms högsk.), Sthlm 1950.

Strindbergs Infernokris hade ju enorma litterära följder, varför många forskare under de senaste femtio åren gett sig i kast med uppgiften att söka kasta ljus över dess dunkla och förvirrande faser. Materialet har varit — för att gälla en så idog självbiografiker som Strindberg — ganska knapphändigt och bekännelseskriterierna Inferno och Legender motsägelsefulla.

Gunnar Brandell har sökt bringa reda i det material som faktiskt föreligger och eftersträvat att genom noggrann läsning och tolkning av i första hand den litteratur som påverkade Strindberg söka få fram krisens psykiska logik och datera dess skeden. Avhandlingen har sin tyngdpunkt i författarens säkra bedömning av karaktären hos och påverkningsvärdet av de litterära, ockulta och naturvetenskapliga strömningar som kom att influera dikteren under åren 1894–1898. Av särskilt värde är uppsårandet av de svåråtkomliga franska tidskrifter och böcker, som vägledde Strindberg under hans mest ockultistiska skede samt fjärde kapitlets utredning av hur Strindbergs naturvetenskapliga tänkande och experimenterande stod i kontinuerligt samband med hans religiösa utvecklingsgång. I sista kapitlet, *Mot en ny diktkonst*, får man dessutom en välbehörlig och skickligt formulerad framställning av diktarens förhållande till symbolismen. I dessa avsnitt visar författaren stor förmåga av överblick och nyktert kritisk värdering.

Däremot ger avhandlingen föga nytt för den som väntat sig möta ett rikhaltigare bedömningsunderlag än man tidigare haft ifråga om biografiska uppgifter och icke analyserade brevsamlingar. Brandell håller sig i första hand till de redan kända breven till Torsten Hedlund och Littmansson, till *Ockulta dagboken* och till Strindbergs böcker och artiklar (vilka sistnämnda förtjänstfullt förtecknats). Den ganska viktiga samlingen brev till dr Eliasson i Ystad fick författaren tyvärr icke tillstånd att ta del av. Den skulle eljes ha föranlett vissa korrigeringar, dock icke av för avhandlingen i dess helhet avgörande slag. Brevsamlingarna till Elis Strömgren i Lund, belysande Strindbergs naturvetenskapliga experimenterande 1893–1894, till redaktör Vult von Stejern, med icke oviktiga klarlägganden av för-*Inferno*-skedet 1890–1891, samt till redaktör Waldemar Bülow, med uppgifter om Strindbergs föreställningar i krisens slutskede, främst under 1898, har varit tillgängliga men tydligen obekanta för avhandlingsförfattaren.

Eklund följde i huvudsak adlerska analyslinjer i sin avhandling *Tjänstekvinnans son*, Brandells lärofader vid den psykologiska analysen har i första hand varit Freud. Inledningskapitlet ger dock föga utöver vad som blivit bekant genom Eklund och andra, och formuleringen av vissa psykologiska fakta verkar stundom ansträngd i sin freudianska gestaltning. Andra kapitlet ger en datering av fem skeden under *Infernokrisen*, vilka av författaren uppfattas som mer krisbetonade än övriga tidsavsnitt under de behandlade fyra åren. Men denna datering gör ett otillförlitligt intryck inte blott därigenom att den i ett trettiotal fall motsägs av författaren själv på andra ställen i avhandlingen utan även därigenom att den stöds av otillräckliga belägg. Författaren synes ta för givet, att varje intensifiering av diktarens långa krisskede blev föremål för skriftliga uttalanden. Påfallande är vidare, att den kris 1890–1891, som i själva verket bildar *Infernoskedets* första stadium och innehåller de följande delkrisernas väsentliga karakteristika (till skillnad från tidigare, icke naturvetenskapligt underbyggda kriser i Strindbergs liv) icke blivit mer ingående undersökt. Detsamma gäller om den kris i augusti 1898, som antydes av *Ockulta Dagbokens* ord den 18/8: »Reste från Lund och därmed börjar ett nytt helvete, nästan obeskrivligt.»

Hänvisningarna till tidigare forskares resultat, särskilt Eklunds, är i knapphändigaste laget.

Några detaljrättelser: s. 77, r. 1 påstår B. att Strindberg och »Madame Lecaine» »träffades», *Ockulta Dagboken* uppger endast: »Såg på aftonen Mlle Lecaine»; s. 83, r. 7 nedifrån hänvisas till brev t. Hedlund 18.8 96, skall vara 20.8 96; s. 89, r. 11 står »fjärde», skall vara »femte»; s. 97, r. 6 nedifrån: »mitt under den fjärde krisen», bör utgå; s. 100, r. 14 nedifrån »31.7 76», skall vara »31.7 96»; s. 141, r. 12–14, »vintern 1897–98, då — — — de bägge första delarna av Till Damaskus kom till», skall vara: »första delen av Till Damaskus»; s. 152, r. 13 ff. meningen »men helt övergav», bör utgå; s. 280, r. 12 »Sellin, Rügen 8.6. 93», skall vara »London, 8.7. 93»; s. 288, r. 2 »16 mars 1898», skall vara »6 mars 1898».

Ett väsentligt plus för avhandlingen är den stilistiska utformningen, som är påfallande pregnant och elegant. Författaren har vid flera tillfällen i avhandlingen formulerat karakteristiker av Strindbergs särart som diktare, tänkare och vetenskaplig sökare, vilka i sin nyansrika träffsäkerhet förtjänar att bli ofta citerade.

Gunnar Ollén.